

Zítková, Vladimíra

Sherlock Holmes s loutnou a císařskou pečeti

Neograeca Bohemica. 2015, vol. 15, iss. [1], pp. [105]-117

ISBN 978-80-260-9671-9

ISSN 1803-6414

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142091>

Access Date: 09. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Sherlock Holmes s loutnou a císařskou pečetí

Vladimíra Zítková

Neograeca Bohemica | 15 | 2015 | 105–117 |

Sherlock Holmes with a Lute and an Imperial Seal

The aim of this paper is to present a popular trilogy written by the contemporary Greek novelist and highly respected Byzantinist Panagiotis Agapitos (born 1959). His novels *The Ebony Lute* (2003), *The Copper Eye* (2006), and *Enamel Medusa* (2009) are set in ninth-century Byzantium and combine the elements of historical and crime fiction. The article focuses in particular on the character of the central protagonist of the trilogy, Leon, and offers a comparison with other great fictional detectives. It also reveals the role of byzantine sources in the writing of the trilogy, and the way in which the author worked with them in order to create an impression of authenticity with respect to the atmosphere of the period.

Keywords

Byzantium, crime fiction, great detective, historical novel, Panagiotis Agapitos

Pátrání detektivní prózy po nových zajímavých prostředích a svěžích nápadech přivedlo ve 2. polovině 20. století oblíbenou klasickou detektivku k postmoderním námluvám s historickým románem. Záhadou zahalený zločin zůstal, proměnou si však prošla postava detektiva (drahý oblek Hercula Poirota či pověstný baloňák poručíka Columba nahradila třeba tóga nebo špinavá tunika) a za své vzal i aparát moderní vědy. Naopak přibyla rekonstrukce historického prostředí a dalších dobových reálií, a to včetně detailů, jako je vykreslení obydlí, pokrmů i každodenních společenských aktivit. Jedním z prvních detektivních románů, o němž lze bez sebemenších pochybností prohlásit, že je historický, byl román Agathy Christie *Nakonec přijde smrt* (*Death Comes as the End*, 1944), zasazený do starověkého Egypta. Historické detektivce se daří v západní Evropě, zejména ve Velké Británii. Jmenujme např. autorku Lindsey Davis, jejíž hrdina Marcus Didius Falco působí jako soukromé očko ve starověkém Římě, dále Ellis Peters a její sérii detektivních příběhů bratra Cadfaela z pomezí středověké Anglie a Walesu či Petera Tremayna chrlícího detektivní romány z dob raně středověkého Irsku s atypickou vyšetřovatelkou, řeholní sestrou Fidelmou. Studie věnované spojení historického a detektivního románu si často všímají zajímavé paralely mezi osobou historika a postavou detektiva. Oba totiž mají ve své práci shodnou úlohu, a to čistě interpretační. Jejich úkolem je shromažďovat fakta a vyvozovat z nich závěry.¹ Nepřekvapí tedy, že se ne jeden akademický pracovník rozhodl propojit svou profesi právě s detektivním žánrem. Hnacím motorem tohoto trendu je především vidina dostat předmět vlastního vědeckého bádání i mimo úzký okruh odborné veřejnosti a představit jej nejširšímu čtenářskému publiku. Světoznámým příkladem takové praxe je italský romanopisec Umberto Eco, jehož romány jsou přímo labyrintem autorovy sečtělosti. V českých poměrech tento obrat k psaní detektivních románů reprezentuje historik Vlastimil Vondruška. Jeho hrdina, královský prokurátor Oldřich z Chlumu působící na dvoře Přemysla Otakara II., si získal přízeň mnoha českých čtenářů.

V Řecku je křížení detektivního a historického románu doménou profesora byzantské literatury z Kyperské univerzity v Nikósii Panagiotise Agapitose (nar. 1959). Ve své vědecké práci se tento byzantolog soustředí především na byzantskou milostnou fikci, teorii rétoriky v Byzanci a moderní přístupy ke studiu byzantské literatury.² Zabývá se rovněž vydáváním řeckých textů z období středověku.³ Kromě odborné literatury se Panagiotis Agapitos začal na přelomu

1 Scaggs (2005: 122–123).

2 Viz např. Agapitos (1991), Agapitos – Mortensen (2012), Agapitos – Smith (1992), Agapitos – Smith – Hult (1996).

3 Viz např. Agapitos (2006a).

tisíciletí věnovat také beletrii. K historické detektivce jej přivedlo dílo nizozemského orientalisty a spisovatele Roberta van Gulika, který se proslavil detektivními příběhy o soudci Ti ze staré Číny přelomu 7. a 8. století. Nenávratně ztracené období dějin dokázal van Gulik ve svých románech dokonale oživit a přitáhnout k němu pozornost široké čtenářské veřejnosti. Byla to právě tato díla s napínavou detektivní zápletkou, výborně vykreslenými postavami, věrným popisem dobových detailů, propracovanými mapkami a vysvětlujícími doslovy, která Agapitose v roce 1991 inspirovala k vytvoření obdobné detektivní série, ovšem z prostředí jemu blízkému, tedy z Byzance. A neodradilo jej ani to, že na rozdíl od van Gulika, který se ve své tvorbě mohl opřít o dlouhou tradici čínských detektivních příběhů, v dějinách byzantské literatury taková tradice chybí. Agapitos měl hned od začátku zcela jasnou představu: jeho román se bude jmenovat *Ebenová loutna*, děj bude zasazen do období vlády císaře Theofila (812/813–842) a jméno hlavního hrdiny a detektiva bude Leon.⁴ Po opadnutí prvotního nadšení a nezdařených prvních pokusech však svůj plán odložil a celé roky se namísto beletrie primárně věnoval vědecké činnosti. Originální myšlenka se nicméně neztratila a o 12 let později Agapitos *Ebenovou loutnu*⁵ skutečně vydal. A nejen to: při jejím psaní zjistil, že jeden román mu k vykreslení konce ikonoklastického období byzantských dějin stačit nebude. Došel rovněž k závěru, že i k vylíčení osudů svého hlavního hrdiny bude potřebovat více prostoru, a tak rovnou naplánoval další čtyři zápletky. Ke každé z nich přiřadil místo, kde se bude odehrávat, konkrétní rok a náčrt zločinu.⁶ Z plánované pentalogie spatřily světlo světa zatím tři romány. Na již zmiňovanou *Ebenovou loutnu* navázal o tři roky později román *Měděné oko*⁷ a po dalších třech letech *Smaltová Medúza*.⁸ Autor je opatřil podtitulem „byzantské příběhy s tajemstvím“ (*βυζαντινές ιστορίες μυστηρίου*) a obratně v nich kombinuje prvky historického a detektivního románu, texty dochované v pramenech s originálními zápletkami, historická fakta s vlastní fantazií.

Ústřední postavou detektivní prózy bývá chladně uvažující člověk, který svým rozumem čelí zločinu, odhaluje záhadu a usvědčuje pachatele. V teorii detektivní literatury jej nejčastěji označujeme termínem velký detektiv.⁹ Agapitosova hrdinu Leona můžeme směle přiřadit k pestré společnosti proslulých literárních detektivů, jakými byli Sherlock Holmes, Hercule Poirot, lord

4 Idem (2009b: 6).

5 Idem (2003).

6 Anesti (2009: 29).

7 Agapitos (2006b).

8 Idem (2009a).

9 Grym (1988: 45).

Peter Wimsey, Phil Marlowe, komisař Maigret či v řecké detektivní literatuře policista Charitos. Jejich „velikost“ nespočívá pouze ve skutečnosti, že čtenáře provázejí hned několika prózami, ale také v tom, že jsou všichni výraznými osobnostmi s klíčovým podílem na čtenářském úspěchu celého příběhu. Oplývají důvtipem a inteligencí, disponují širokými vědomostmi z nejrůznějších oborů, jsou vynikajícími znalci lidských povah. Není jim cizí vytrvalost a odhodlání, empatie, odvaha ani dravá zvědavost. Nezřídka přitahují nebezpečné situace včetně těch, kdy jim jde o holý život. Charakteristické rysy takového literárního detektiva vylíčil ve své slavné esejí Raymond Chandler, zástupce americké drsné školy: „Je hrdinou, je prostě vším. Musí být skrz naskrz mužem, musí být mužem prostým, ale i výjimečným. Musí to být, abych užil celkem otřepané fráze, muž cti – instinktivně, nevyhnutelně, aniž si to uvědomuje, a rozhodně aniž o tom mluví. Musí to být ten nejlepší muž na světě a musí být dost dobrý pro všechny ostatní světy. Jeho soukromý život mě celkem nezajímá; není to eunuch, ani satyr. Jistě by dokázal svést vévodkyni a jsem přesvědčen, že by neublížil panně. Jestli je čestný v jednom, je čestný ve všem. Je poměrně chudý, jinak by vůbec nebyl detektivem. Je prostý, jinak by nemohl chodit mezi prosté lidi. Dokáže rozpoznat povahu druhých, jinak by se nevyznal ve svém řemesle. Od nikoho nepřijme nepoctivé peníze a od nikoho se nedá urážet, aniž by se patřičně neohradil. Je vlk samotář.“¹⁰ A obdobně jej popisuje i Karel Čapek, pro kterého je detektiv člověkem prvotním, lovcem a stopařem, individualistou a mnohdy podivínským a uzavřeným samotářem beze vztahů, pro něhož je riziko sportovní a hrdinskou rozkoší, často se dostane do situací, kde mu jde o krk, má nervy ze železa, univerzální znalosti, pozorovací a analytické schopnosti, je mužem činu a vědění a po jisté stránce heroickým typem moderního člověka.¹¹

Jak Agapitosův hrdina z Byzance do této klasické představy zapadá a čím se naopak vymyká? Ve své době Leon samozřejmě ještě nemůže být oficiálně nazýván detektivem. Jeho pravé poslání je zcela jiné, profesí je totiž diplomat. Navíc se pyšní tituly *protospatharios* a *protasekretis*, čímž se stává vysoko postaveným hodnostářem byzantského císařského dvora s širokými pravomocemi v oblasti soudnictví a zákonodárství, od provádění výslechů až po předkládání návrhů zákonů a císařských nařízení. Zároveň je mu jako jednomu z mála vyvolených jedinců umožněn i přímý přístup k císaři. Na detektiva až nezvykle vysoký post Leonovi usnadňuje i komplikuje život zároveň. Zlatý prsten s císařskou pečeti mu sice automaticky otevírá nejedny dveře, na druhé straně však zamyká jazyky, a to zejména jazyky obyčejných lidí, u kterých je návštěva vysokého státního

¹⁰ Chandler (2004: 24).

¹¹ Čapek (1971: 142–157).

úředníka ne vždy vítaná.¹² V tomto kontextu tedy Leon není tím prostým a chudým mužem Chandlerova pojetí detektiva. Neméně zajímavý je i vnitřní svět hlavního hrdiny: je smolařem v lásce, hraje na ebenovou loutnu a krásně zpívá, má pochopení pro lidské vášně. V necelých pětatřiceti letech je navíc stále svobodný, čímž sice splňuje charakteristiku „vlka samotáře“, ale v tradiční byzantské společnosti si zadělává na nejeden problém. Agapitosovi se podařilo vytvořit postavu přesvědčivou a lidskou, s vlastními problémy a obavami, chybnými úsudky i unáhlenými závěry.¹³ Dozvídáme se, že ho vůbec netěší, že se musí účastnit diplomatických misí a cestovat po nejrůznějších koutech byzantské říše, je mu odporný „všechn ten chaos, nepořádek a hlavně špína během přemísťování se z místa na místo“.¹⁴ Jak rád by svůj život trávil v klidu domova! Psychicky týrá sám sebe, pochybuje o svých schopnostech, o svém poslání i o odpovědnosti, kterou na sebe bere. Pod maskou rozhodného císařova důvěrníka se skrývá obyčejný člověk toužící po přátelství a lásce.¹⁵ Podle Čapka „detektiv nemá co činiti se sebou; není si problémem; nedívá se na své city, neboť se dívá na věci a skutky“.¹⁶ V tomto směru je však Leon pravým opakem Čapkova ideálního detektiva. Hrdinův soukromý život je totiž v Agapitosově trilogii prezentován v podstatně větší míře, než tomu obecně bývá zvykem u většiny velkých detektivů, alespoň těch ze zlaté éry detektivky. Vzpomínky na otce, první lásku, rodinnou usedlost na venkově i nečekané setkání s dávno ztraceným příbuzným ve *Smaltové Medúze* postupně vytváří rozmanitou mozaiku Leonova života. Je to však především vnitřní vývoj hlavního hrdiny, co jej odlišuje od jeho klasických literárních kolegů, a lidská stránka, co činí jeho postavu mimořádně zajímavou. Není strojem na řešení vražd, trápí jej pochybnosti, dělá chyby a umí je otevřeně přiznat. S tím, jak se vyvíjí vyšetřování, vyvíjí se i sám Leon – jako detektiv i jako člověk. Když si někdo přečte tucet románů s Herculem Poirotem jako hlavním hrdinou, má pocit, že ten výstřední a puntičkářský Belgičan s navoskovaným knírem, jehož mluva je doslovným překladem středoškolské francouzštiny, snad vůbec nestárne a vraždy řeší jak na běžícím páse bez sebemenších pochybností či zaváhání. Leon se mění s každým románem, s každou zápletkou.¹⁷ Není výstředním hrdinou mimo jakoukoliv realitu, jakým byl třeba Sherlock Holmes:¹⁸

12 Tatsopoulos (2006: 7).

13 Katsiambura (2003: 3).

14 Agapitos (2003: 18): «όλη αυτή η αναστάτωση, η ακαταστασία και, κυρίως, η βρώμα κατά τη διάρκεια των μετακινήσεων».

15 Markaris (2007: 6).

16 Čapek (1971: 142–157).

17 Pampalli (2003: 4).

18 Krimnioti (2009: 43).

«Λέων, ποιός είσαι;» τον ρώτησε η Θεοδοσία. [...]

«Σ' έχω συναντήσει τρεις φορές ως τώρα και κάθε φορά είσαι κάποιος άλλος. Τα λόγια σου, τα μάτια σου, το ντύσιμο, όσα κάνεις, δείχνουν κάθε φορά έναν διαφορετικό άνθρωπο.» [...]

«Την πρώτη φορά φαινόσουν ένας άντρας σίγουρος για το ποιός είναι, ήσουν απλά ντυμένος,μίλαγες ευχάριστα, έδειξες καλοσύνη στον Δαμιανό, έκανες την Ανθούσα να χαμογελάσει, το βλέμμα σου είχε μια γλυκύτητα που δεν θα τη βρεις εύκολα σε άντρα. Τη δεύτερη φορά, στο Μνήμα του Γέροντα, έτσι όπως στεκόσουν με τα ρούχα λασπωμένα, τα χέρια μέσα στα αίματα κι εκείνο το σκοτεινό βλέμμα, έμοιαζες με στρατιώτη που ερχόταν να αναγγείλει τον θάνατο των συντρόφων του. Απόψε ήρθες ντυμένος με τα επίσημα ρούχα σου, αλλά μιλάς θλιμμένα, η ψυχή σου βασανίζεται από κάτι φοβερό, δεν είσαι σίγουρος για τίποτε και, ξαφνικά, δείχνεσαι άκαρδος σαν τον Χάρο. Πώς γίνεται ένας άνθρωπος να αλλάζει έτσι;»¹⁹

„Kdo jsi, Leone?“ zeptala se ho Theodosia. [...]

„Zatím jsem měla možnost se s tebou setkat třikrát a pokaždé jsi byl někým jiným. Tvá slova, tvé oči, oděv, činy, to všechno ukazuje pokaždé na odlišného člověka.“ [...]

„Poprvé jsi vypadal jako muž jistý si sám sebou, na sobě jsi měl prostý oděv, hovořil jsi příjemně, choval ses hezky k Damianovi, vykouzil jsi úsměv na Anthusině tváři, tvůj pohled v sobě měl laskavost, u muže tak vzácnou. Podruhé, u Starcovy mohyly, jak jsi tam stál v zablácených šatech, s rukama od krve a potemnělým obličejem, působil jsi dojmem vojáka oznamujícího smrt svých druhů. A dnes večer jsi přišel ve slavnostním oděvu, ale mluvíš utrápeně, tvou duši mučí něco strašného, nejsi si ničím jistý a najednou působíš nelítostně jako Charón. Jak je jen možné, aby se člověk takto měnil?“

Se Sherlockem Leona naopak spojuje jeho oblíbená vyšetřovací metoda – změna identity. Pro tak vysoce postaveného státního úředníka není vůbec snadné pohybovat se ve společnosti inkognito (vzpomeňme na Chandlerovo „je prostý, jinak by nemohl chodit mezi prosté lidi“), a tak se ve snaze dostat se k informacím, které potřebuje, v prvních dvou románech maskuje: v *Ebenové loutně* pronikne v roli potulného zpěváka do místního podsvětí a volně se pohybuje v prostředí tamních nevěstinců, v *Měděném oku* zase v převleku za malomocného chudáka hledajícího útočiště v soluňských kostelích pohodlně sleduje

19 Agapitos (2009a: 233–234).

podezřelé dění v církevních kruzích. „Pro Leona – stejně jako pro Sherlocka – není zavřených dveří.“²⁰

A konečně nechybí ani nezbytná výlučnost, kterou bývají velcí detektivové už od dob zakladatele žánru E. A. Poea poznamenání a která je činí jedinečnými. Geniální detektiv totiž takřka nikdy není zcela normální. Auguste Dupin si libuje ve tmě a štítí se světla. Sherlock Holmes šňupe kokain, píchá si morfiové injekce a snad pro větší inspiraci hraje na housle. Samolibý Hercule Poirot si potrpí na svůj navoskovaný knír a upravenost celkově, jeho drahé obleky a laky jsou toho důkazem. Slečna Marplová zase většinu času tráví pletením nebo pracuje na zahrádce. A otec Brown je dokonce katolickým knězem v protestantské Anglii. V Leonově případě se jedná o celkem dvě nezbytné „rekvizity“, provázející jej životem i pátráním. Obě se týkají umění. Na prvním místě uveďme ebenovou loutnu, kterou Leon dostal na důkaz přátelství od arabského prince a syna legendárního chalífy Hárúna ar-Rašída z *Pohádek tisíce a jedné noci* a která dala jméno prvnímu dílu celé trilogie. Orientální tambura je bezesporu jistým uzpůsobením Holmesova klasického hudebního nástroje Leonově době a mnohem lépe odpovídá i tajemstvím zahalenému prostředí Byzance. Protospathariova láska k umění se však zdaleka neomezuje pouze na hudbu. Oním druhým atributem, který Leonovu postavu ozvláštňuje, je záliba v četbě milostných románů. Jeho velkými oblíbenci jsou starověcí řečtí autoři Achilleus Tatios a Heliodoros a románová Leukipe či Charikleia věrně doprovázejí Leona na všech jeho cestách a při jeho detektivních pátráních. Jeden z nejvyšších představitelů byzantské říše a řádný křesťan hledá štěstí a pravdu, trochu překvapivě, v dobrodružných příbězích plných útrap a bloudění, kultů pohanských bohů, lidských obětí a v neposlední řadě i věrné lásky.

Leon sice není úplně typickým Byzantincem, ale zároveň není ani postavou mimo realitu své doby. Pojí se v něm mnohé z toho, co víme o osobnostech zastávajících v Byzanci obdobné posty. Agapitos se při jeho tvorbě inspiroval dvěma významnými vzdělanci Theofilovy doby: Leonem Filozofem, zvaným též matematik, a Ioannem Grammatikem. Z informací dostupných o jejich povaze či vzdělání líčí svého Leona tak, aby nevybočoval z historické reality dané doby.²¹ O Leonu Filozofovi je známo, že se zajímal o helénistické milostné romány a je dokonce autorem básně, ve které opěvuje román Achillea Tatia *Leukippé a Kleitofón*, která se dochovala v *Palatinské antologii*.²² Obdobný koníček vnuknul Agapitos, jak už víme, i svému hlavnímu hrdinovi. Po vzoru Ioanna Grammatika

20 Tatsopoulos, (2006: 7): «Για τον Λέοντα – όπως για τον Σέρλοκ – δεν ισχύει το άβατον.»

21 Krimnioti (2009: 43).

22 9, 203, ed. Beckby (1965–1968).

se zase Agapitosův Leon v prvním románu vydává na diplomatickou misi k Arabům a obě postavy spojuje i záliba v převlecích, o čemž se v případě Ioanna Grammatika zmiňuje *Pokračování Theofanovy kroniky* (*Theofanes Continuatus*) ve 4. knize věnované císaři Theofilovi.²³

V inspiraci Byzancí však jde autor ve své trilogii ještě dál. Do děje zakomponoval mnohá historická fakta, která navozují atmosféru, doplňují děj, jsou součástí životních zkušeností hlavního hrdiny nebo některé z dalších postav, vysvětlují jejich chování či stanoviska. Líčení historických souvislostí jde u Agapitose ruku v ruce se snahou o věrnou rekonstrukci prostředí, ve kterém se děj jednotlivých románů odehrává. Autor se snaží nabourat stereotypní vnímání Byzance a zcela záměrně rozehrává své příběhy daleko od konstantinopolských paláců s cílem seznámit čtenáře s různými společensko-politickými situacemi a životem lidí mimo hlavní město nebo dokonce na periferii říše. Maloasijská Kaisareia v prvním díle, Soluň jako bašta ikonodulů v díle druhém a Bohem zapomenutý ostrov Skyros v zatím poslední části trilogie působí v Agapitosově podání naprosto autentickým dojmem. Autor se za účelem věrného popisu jejich podoby z 9. století spojil i s uznávanými archeology (v případě Soluně s vedoucím Byzantské památkové správy Charalambosem Bakirtzisem).²⁴ V prvních dvou dílech trilogie se Agapitos navíc nezřekl ani skutečných historických postav a do vedlejších úloh umístil například Fotia, jednoho z největších patriarchů pravoslaví, jako Leonova mladého pomocníka či slavnou byzantskou básnířku a autorku hymnů Kasií²⁵ v roli Leonovy lásky z mládí.

Pod vlivem Byzance se Agapitos ve své trilogii uchyluje dokonce i k mimézi a čtenáři předkládá romány obsahující pasáže, které jsou ne vždy zcela původní. Nápady čerpá zejména z kronik (*Theofanovy*,²⁶ *kroniky Georgia Monacha Harmatola*²⁷ a *Pokračování Theofana*²⁸), děl historiografických, hagiografických, z milostných románů, poezie, rukopisů, dochované korespondence, ale i z výtvarného umění (druhý a třetí díl nesou název skutečně dochovaných byzantských šperků). A tak je například popis popraviště, kolem kterého projíždí císařská delegace hned v první kapitole *Ebenové loutny*, s vojáky nabodnutými na kůl, inspirovaný vyobrazením obdobné situace v žaltáři z 9. století:

23 Ed. Bekker (1838: 156).

24 Karkiti (2006: 11).

25 K její osobě viz Kazhdan (1999: 315–326).

26 Ed. de Boor (1883).

27 Ed. de Boor (1904).

28 Ed. Bekker (1838).

Τρεις ημίγυμνοι άντρες ήταν παλουκωμένοι πάνω σε μυτερούς πασσάλους που στηρίζονταν στις φαρδιές σανίδες μιας ξύλινης εξέδρας. Τα τεντωμένα χέρια τους είχαν δεθεί σε οριζόντιες δοκούς που σχημάτιζαν έναν σταυρό με κάθε πάσσαλο, τα κουρεμένα κεφάλια τους είχαν τραβηχτεί προς τα πίσω με ένα σκοινί. Στο άρρωστο φως του ήλιου τα στρεβλωμένα μέλη και τα παραμορφωμένα τους πρόσωπα ήταν ακίνητα. Ξεραμένα αίματα και περιττώματα κάλυπταν τους πασσάλους και τις σανίδες. Άλλα δύο αντρικά σώματα, με κομμένα τα χέρια από τους αγκώνες και ξεκοιλιασμένα τα σπλάχνα, βρισκονταν πεταμένα στη βάση της εξέδρας. Ένα σμήνος κοράκια είχε καθίσει πάνω στις δοκούς κρώζοντας είχαν επιτεθεί στα κεφάλια και στα χέρια των ανασκολοπισμένων νεκρών. Κάτω στο χώμα, ένα κοπάδι ψωραλέα σκυλιά, αλυχνώντας φρικτά, πολεμούσαν να σπαράξουν τις σάρκες των ακρωτηριασμένων πτωμάτων.²⁹

Tři polonazí muži byli nabodnuti na ostrých kůlech tyčících se na širokých prknech dřevěné tribuny. Roztažené ruce měli přivázané k vodorovným trámům, které tvořily s každým kůlem kříž, a oholené hlavy stažené provazem dozadu. V tlumeném slunečním světle byly jejich zkrivené končetiny a znetvořené tváře nehybné. Zaslá krev pokrývala kůly i prkna, a stejně tak výkaly. Další dvě mužská těla byla pohozena na podstavci tribuny, ruce od loktů useknuté, břicha rozpráaná. Hejno krkavců se usídlilo na trámech a s krákáním se vrhalo na hlavy a ruce mrtvých těl nabodnutých na kůlech. Dole na zemi se smečka prašivých psů za hrůzostrašného štěkotu prala o to, kdo si pro sebe urve těla zmrzačených mrtvol.

Smuteční řeč, kterou pronáší mladý Fotios na pohřbu zavražděné Eufrosyne v témže románu, se zase inspiruje skutečně dochovaným listem patriarchy, v němž utěšuje vlastního bratra po ztrátě dcery:³⁰

«Και να, τώρα», είπε ο Φώτιος κάνοντας μια μικρή παύση, «που η κόρη κείται νεκρή. Το αμειλικτο δρεπάνι του θανάτου βυθίστηκε στα σπλάχνα της και θέρισε την ίδια τη ζωή απ' τη ζωή μας. Ποιο δάκρυ θα μας αρκέσει σ' αυτή τη συμφορά; Ποιος στεναγμός; Το στόμα της σίγησε, τα χείλη σώπασαν και δεν μπορούν να αποκαλύψουν το σεμνό της ήθος. Τα μάτια άδειασαν από κάθε ζωτική σταγόνα και τα νεκρά πια βλέφαρα έχουν σφαλίσει. Αντί για το φυσικό κοκκινάδι της νιότης, ένα σκοτεινό χρώμα καλύπτει τα μάγουλα εξαφανίζοντας την ομορφιά του προσώπου».³¹

29 Agapitos (2003: 11–12).

30 Ep. 234, eds. Laourdas – Westerink (1983–1988).

31 Agapitos (2003: 340–341).

„A nyní,“ řekl Fotios a učinil krátkou pomlku, „hle, dívka tu leží mrtvá. Ne-lítostná kosa smrtky se jí zařala do útrobu a vzala si život, který patřil nám. Jak si jen můžeme v takovém neštěstí vystačit se slzami nebo s povzdechy? Její ústa byla navždy umlčena, rty utichly a už nám nemohou odhalit počestnou povahu své paní. Oči pozbyly jiskru života a mrtvá víčka se uzavřela. Místo přirozeného ruměnce mládí má teď tváře potemnělé a krása z jejího obličejě nadobro vyprchala.“

A tak bychom mohli pokračovat – scéna bičování z *Měděného oka* je založena na rukopisu z 10. století, argumenty proti ikonoklasmu pronášené jeptiškou Kasíí se opírají o jeden z dochovaných dopisů Theodora Studijského, popis císařského dromónu ve *Smaltové Medúze* vychází z vyobrazení válečné lodi v byzantském rukopise ze 12. století. Kromě zdrojů byzantských jsou zastoupena i díla arabská například o astronomii a astrologii – Leonův horoskop, sestavený poustevníkem Symeonem ve třetím díle trilogie, čerpá ze spisů Sahla ibn Bishra, významného syrského astrologa, astronoma a matematika přelomu 8. a 9. století. Z historických pramenů pocházejí i některé zápletky – například obvinění, která protospatharios Leon vznáší na adresu kuplířky, jež byla vrahovým komplicem v *Ebenové loutně*, vycházejí ze zákoníku *Ekloga* Leona III.³² – jiné zase Agapitos pro změnu přejímá od moderních autorů detektivního žánru, jako je Robert van Gulik (případ *Ebenové loutny*) nebo P. D. James (román *Měděné oko*).³³ Co se týká zločinnosti na byzantském venkově, autor využil méně známých sbírek znaleckých posudků a soudcovských rozhodnutí, které sestavili ve 13. století soudci Ioannes Apokaukos z Naupaktu³⁴ a Demetrios Chomatenos z Ochridu.³⁵ Konkrétně od Apokauka pochází příběh znásilnění dcery vlastním otcem (tak jak nám pokus o ně odhaluje v případě svých hrdinů *Smaltová Medúza*).

Panagiotis Agapitos nenechává čtenáře na pochybách, že historický rámeček, ve kterém své příběhy rozehrává, ovládá vskutku mistrovsky. Minulost je vy-líčena velmi barvitě a do posledního detailu, od složité organizace správy říše a nejrůznějších vládnoucích, vojenských či církevních titulů (*πρωτοσπαθάριος, κένταρχος, δρουγγάριος, σακελλάριος, σιλεντιάριος, κόμης του πλοΐμου*, atd.) až po každodenní život Byzantinců včetně toho, jak se oblékali, co jedli a pili, jakou hudbu poslouchali. Podrobná historická dokumentace se pojí s napínavou de-tekktivní zápletkou, kdy autor uplatňuje tradiční epické postupy (živé dialogy,

32 Ed. Burgmann (1983).

33 Agapitos (2009b: 11).

34 Ed. Pétridès (1909).

35 Ed. Prinzing (2002).

vnitřní monolog, dynamizace děje). Agapitos tak ve své trilogii prokazuje výbornou znalost pravidel jak historického, tak i detektivního žánru. Jak sám říká: „Mým cílem bylo napsat lepší knihy o historii než ty, ze kterých jsme se učili ve škole a které mi připadaly neuvěřitelně nudné. Místo nich jsem nakonec napsal romány.“³⁶ V nich dává svým čtenářům jedinečnou možnost „projít“ se ulicemi byzantského města, „nahlédnout“ do tehdejších obydlí, „ochutnat“ pokrmy z talíře jejich obyvatel, a názorně si tak představit každodenní život v Byzanci první poloviny 9. století. Historie v Agapitosově podání rázem získává odstín přitažlivosti i nádech dobrodružství. Poměr mezi autorovou erudovaností a čtenářsky atraktivní zápletkou je přitom obdivuhodně vyvážený, a přestože podle některých recenzentů kráčí Agapitos ve šlépějích Umberta Eca,³⁷ vzdělanecká robustnost zdaleka nezavalí celý prostor textu a příběh je snadno uchopitelný i pro běžného čtenáře, zároveň si však drží vysokou literární úroveň. V této souvislosti hovoří Andreas Apostolidis, spisovatel a expert na řeckou detektivní tvorbu, o konfrontaci badatele dějin s jeho potřebou nechat tyto dějiny promluvit tím pro něj nejvhodnějším románovým stylem, kterým se v Agapitosově případě staly právě „byzantské příběhy s tajemstvím“.³⁸

Bibliografie

- Agapitos, P. 1991. *Narrative Structure in the Byzantine Vernacular Romances*. Munich.
- Agapitos, P. 2003. *To evenino lauto*. Athina. [Αγαπητός, Π. 2003. *Το εβένινο λαούτο*. Αθήνα.]
- Agapitos, P. 2006a. *Afigisis Livistru ke Rodamnis: Kritiki ekdosi tis diaskevis Alfa*. Athina. [Αγαπητός, Π. 2006a. *Αφήγησις Λιβίστρου και Ροδάμνης: Κριτική έκδοση της διασκευής Άλφα*. Αθήνα.]
- Agapitos, P. 2006b. *O chalkinos ofthalmos*. Athina. [Αγαπητός, Π. 2006b. *Ο χάλκινος οφθαλμός*. Αθήνα.]
- Agapitos, P. 2009a. *Medusa apo smalto*. Athina. [Αγαπητός, Π. 2009a. *Μέδουσα από σμάλτο*. Αθήνα.]
- Agapitos, P. 2009b. *(Plasto)grafondas vyzandines istories mystiriu*. Athina. [Αγαπητός, Π. 2009b. *(Πλαστο)γράφοντας βυζαντινές ιστορίες μυστηρίου*. Αθήνα.]
- Agapitos, P. – Mortensen, L. B. (eds.) 2012. *Medieval Narratives between History and Fiction: From the Centre to the Periphery of Europe (c. 1100–1400)*. Copenhagen.
- Agapitos, P. – Smith, O. 1992. *The Study of Medieval Greek Romance*. Copenhagen.
- Agapitos, P. – Smith, O. – Hult, K. 1996. *Theodoros Metochites on Ancient Philosophy and Ancient History*. Goteborg.

36 Karkiti (2006: 11): «Στόχος μου ήταν να γράψω καλύτερα ιστορικά βιβλία από αυτά που διδασκόμασταν στο σχολείο και μου φαίνονταν απίστευτα βαρετά. Αντί γι' αυτά, έγραψα τελικά τα μυθιστορήματα.»

37 Markaris (2007: 6).

38 Apostolidis (2009: 353).

- Anesti, K. 2009. Medusa apo smalto. *Lifo* 23.-29.07., 29. [Ανέστη, Κ. 2009. Μέδουσα από σμάλτο. *Lifo* 23.-29.07., 29.]
- Apostolidis, A. 2009. *Ta polla prosopa tu astynomiku mythistorimatos*. Athina. [Αποστολίδης, Α. 2009. *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος*. Αθήνα.]
- Beckby, H. (ed.) 1965-1968. *Anthologia Graeca*. Munich.
- Bekker, I. (ed.) 1838. *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus*. Bonn.
- Boor, de C. (ed.) 1883. *Theophanis chronographia*. Leipzig.
- Boor, de C. (ed.) 1904. *Georgii monachi chronicon*. Leipzig.
- Burgmann, L. (ed.) 1983. *Ecloga. Das Gesetzbuch Leons III. und Konstantinos v. (Forschungen zur byzantinischen Rechtsgeschichte 10)*. Frankfurt am Main, 153-245.
- Čapek, K. 1971. Holmesiana čili o detektivkách. In idem, *Marsyas*. Praha, 142-157.
- Grym, P. 1988. *Sherlock Holmes & ti druží*. Praha.
- Chandler, R. 2004. Prosté umění vraždy - esej. In idem, *Prosté umění vraždy*. Praha, 5-25.
- Karkiti, E. 2006. Katagrafondas antilipsis. *Angelioforos* 01.10., 11. [Καρκίτη, Ε. 2006. Καταγράφοντας αντιλήψεις. *Αγγελιοφόρος* 01.10., 11.]
- Katsiambura, G. 2003. Metaxy mythistorias ke mystiriu. *I Avgi* 14.09., 3. [Κατσιαμπούρα, Γ. 2003. Μεταξύ μυθιστορίας και μυστηρίου. *Η Αυγή* 14.09., 3.]
- Kazhdan, A. 1999. *A History of Byzantine Literature (650-850)*. Athens.
- Krimnioti, P. 2009. I istoria ine o kathreftis ton dikon mas provlimaton. *I Avgi* 25.10., 43. [Κρημνιώτη, Π. 2009. Η ιστορία είναι ο καθρέφτης των δικών μας προβλημάτων. *Η Αυγή* 25.10., 43.]
- Laourdas, B. - Westerink, L. G. (eds.) 1983-1988. *Photii patriarchae Constantinopolitani Epistulae et Amphilochia*. Leipzig.
- Markaris, P. 2007. O dolofonos irthe apo to Vyzandio. *Ta Nea* 17.-18.02., 6. [Μάρκαρης, Π. 2007. Ο δολοφόνος ήρθε από το Βυζάντιο. *Τα Νέα* 17.-18.02., 6.]
- Pampalli, D. 2003. Evesthiti isorropia metaxy istorias ke mythoplasias. *O Fileleftheros* 23.11., 4. [Παμπαλλή, Δ. 2003. Ευαίσθητη ισορροπία μεταξύ ιστορίας και μυθοπλασίας. *Ο Φιλελεύθερος* 23.11., 4.]
- Pétridès, S. (ed.) 1909. *Jean Apokaukos, Lettres et autres documents inédits. Izvestija Russkago Archeologičeskago Instituta v Konstantinopole* 14, 72-100.
- Prinzing, G. (ed.) 2002. *Ponimata diafora [Πονήματα διάφορα] [Corpus Fontium Historiae Byzantinae 38]*. Berlin.
- Scaggs, J. 2005. *Crime Fiction*. Abingdon.
- Tatsopoulos, P. 2006. O Sherlock Holmes tu Vyzandiu. *Ta Nea* 26.-27.08., 7. [Τατσόπουλος, Π. 2006. Ο Σέρλοκ Χόλμς του Βυζαντίου. *Τα Νέα* 26.-27.08., 7.]

